

کډبه ندى ئا بورىي دا ډاډس ... هيو ناسيچ

ئامانجه كانى چييه و كډ به شدارى ده كات؟
هيو ناسيچ / سويسرا

كډبه ندى ئا بورىي جيهانى (WEF) برىتييه له كډبه ندى كيان څراو كډبه له ۱۹۷۱ له لايهن ئا بورىناسى ئه مانى كلاوس شفا به وه دامه زراوه، كاتى څى وهك (وه قف) ك واته رځ څراو كيان پلاتفـرمـكى قازانچ نه ويست بـ ديالـگ له نـوان كـمپانيا كانى ئه وروپا دامه زرا، تا له ودا سياسيه كان و ئا بورىناسانى ئه وروپا گفـتوگـ له باره ي گرفت و كډشه دارايى و بازركانيه كانه وه بكن، له پـناو فه راهه مكردى كه شـكى لـكتـگه شتن له نـوانياندا، كه له بهرزه وه ندى ژيان و گوزهران و دارايى خـهـك و دانىشتوانى و اتـهـكانياندا بـتـ. بهـام له ئـستادا گومان زـره كه ئامانجه كى څى پـكا بـت يان ته نانت له سهر رځ بازى څى شى به رده وام بـتـ.

باره گاي سهره كى رځ څراوه كه له ناوچه كډ لـگنيـه له كانتـنى ژنـفى سويسرا، بهـام نو سينگه شى له چه ندان شوـنى تـرى جيهان هه يه وهك له په كين، نيويـرك، سانفرانسيسكو و تـكيو. بهـام ساـانه كـنفرانس يان كډبه ندى څى له شارـچكه ي داډس، كه له كانتـنى گراوبیونـدن له نـو شاخه كانى ئه پدايه له سويسرا ساز ده كات، ئهم رځ څراوه تا ساى ۱۹۷۸ ناوى (كډبه ندى بهرـوه بردنى ئه وروپا) بوو، له و ساـه به دواوه به نـوى (كډبه ندى ئا بورىي جيهانى) ناسرا. له ساى ۲۰۱۵ هـ وهك رځ څراو كى نـوده وـه تى داني پـدانراوه. رځ څراوه كه څى وا پـناسه ده كات، كه ناسياسى و بـلايـهن و سهر به څـيه له رووى ئايد لـجى و بيرو بـچوونه وه. پله ي راوـژكارىي له رځ څراوى ئاشتى و كډمهـايـه تى سهر به نه ته وه يه كـگرتـوه كان دراوه تـ. له ژـر چاودـرىي توندى وه زاره تى ناوڅى و اتى سويسرا دا رځ كده خـرتـ.

دروشمى ئهم رځ څراوه (بهره و باشتـركردنى رهوشى جيهان) هـ. ساـانه له مانگى كانونى دووهم يان شوباتـدا كـنفرانسى گشتى څى ساز ده كات. كه به سهدان رځـنامـه وان، شاره زاي ئا بورى، سياسه تمه دار، هونه رمه ند، زانا و كه سايه تى كډمهـايـه تى و به ناوبانگى جيهانى تـپـدا به شدارىي ده كهن. به شـوه يه كى گشتى باس له كډشه ئا بورىي و سياسى و كډمهـايـه تى و ته ندروستىي و پيسبوونى ژينگه ده كهن. ئهم رځ څراوه ناوداره جيهانيه به رده وام له جيهاندا كـنفرانسى تريش

ساز دهکات و به رکوپکیش راپرت و لککینهوه چاپ و بیاودهکاتهوه.

زجاران له میانهی سیمینار و ک و ک بوونهوهکانی ک بهندهکه دا ووداوی گرنگ وویداوه، وهک سا ۱۹۸۸ هردوو واتی تورکیا و ینان، که گرزییهکی سهربازی و سیاسی ز له نوانیاندا دروست ببوو، رکهوتنیان واژوو کرد، که پهنا ب شه نهبن و ململانکانیان به گفتوگ چارهسهر بکن، ههروههها سا ۱۹۹۲ ئاشتیخوازی ناوداری باشوری ئهفریقا نیلسن ماندلا لهگه سهرکی ئهوکاتی حکومهتی باشوری ئهفریقا فرهدریک دیکلرک ب یهکهمجار به ئاشکرا و لهدهرهوهی ئه واتی ک بونهوه. سا ۲۰۱۸ ش سهرکی تورکیا رهجهب ئهردگان و سهرکی ئیسرائیل شیمعون پیرز دهمهقا ی توند له نوانیان دروست بوو، ئهردگان وهک نا هزایی مژگردهکهی بهجهشت!

بهشداربووانی ک و ک باربووی دهکات؟

ک بهندهکه له لایهن نزیکه ۱۰۰۰ کهسایهتی و رکخراو ک میانیانیا و بانکی جیهانییهوه له ووی ئابورییهوه باربوو دهکرت. بهشداری و به ئه ندامبوونی ئهمانه به ئامانجی بهشداربوونه له نهخشهدانان و پلانرژی ب داها تووی ئابوری و بازرگانی له سهراسهری جیهاندا. له سا ۲۰۰۵ هه ب یی ئابوونهی ئهندامانه به ۴۲ ههزار و پنجهسد فرهنگی سویسری (نزیکه ههمان ب د لار دهکات) دیاریکراوه، وه ب یی ئابوونهی بهشداری له ک بوونهکانی دیداری سهر کهکانیش له ک بهندهکه دا ۱۸ ههزار فرهنگ (یان د لار) دهچته سهری، واته به گشتی ب بهشداریکردن له ک بهندهکه دا ب کورسییهک پو یسته ۶۰ ههزار د لار بدرت. دیاره هیچ کهسک له سهرکی و اتان داوهت ناکرن، بهکو ئهوه خ یانن گهر بیانه و ت پو یسته داواکاری بهشداری پشککش بکن و ئه م ب ه پارهیه پشکهکی بدهن، ئینجا رهزامه ندیی یان داوهتنامه یان ب ده نرن، هه بهت ئه م وتهیه ب سهرکی ههر می کوردستانیش راسته و داوهتنهکراوه، بهکو داواکاری بهشداریکردنی ب پشکهشکراوه و ئه و ب ه پارهیهی ب دراوه تا بهشداری بکات. مهگهر داوهت ب کهسایهتییهکی گرنگی جیهانی بنردرت، که له سهر ئاستی نوده و تهیدا ز ر ناسرا ب ت، یان هونه رمه ند و کهسانکی وا که بیانه و ت پاره ب پرژهیهکی خروازی و مر یی بههخن.

سه بارهت به تچوونی دا بنیکردنی ئاساییش و سهلامه تی ژیان و گیانی بهشداربووان که به ههزاران کهس ده بن، پارهیهکی ز ر و خهیا ی سهر ف دهکرت. ههر ب نمونه سا ۲۰۱۹ حکومه تی سویسرا نزیکه یانزه میلی ن د لاری له م بواره دا سهر فکردوه، که مه بهست ل ی

به کارخستنی هزاران پټلیس و سهرباز و هټلی ناسایشی تایبته تی و مه شقپټ کراو و هټلیکټ پټهر و ..هتد. به شټکی ئهم پاره یه ش حکومتی وټاته که دابینی ده کات. بټ نمونه له هر پټنج رټژی کټ نفرانسه کټه دا به رده وام چه ندان هټلیکټ پټهری پټشکه وتوو چاودټری شارټچکه که و ده ورو به ری ده کات.

دیاره وټاتی سویسرا سودټکی بټ ئه ندازه له سازکردن و به رټو ه بر دنی ئهم کټ نفراسه ساټانه یه ری کټخراوه که ده بینټت، له ټووی به روه پیدا کردن بټ بازرگانی و گه شتیاریی و پهره پټدان و ناوبانگ بټ به رهمی وټاته که، که گه شه یه کی زټر به ئابوری سویسرا ده دات، بټ نمونه ساټی ۲۰۱۷ ئهم وټاته به گشتی له م باره یه وه ۹۴ میلی ټن دټلار قازانجی کرده.

به شټو ه یه کی گشتی همیشه به شدار بووانی کټ نفرانسی سهره کی زیاتر له هزاره ئه ندام ده بن، که نوټنهرایه تی، وټاتان و رټکخراوی ناحکومی و ئاینی و کټ میانای میدیای و بانک و کټ میانیا به رهمه ټنهره جیهانییه کانه له هموو بواره کاندا. هاوکات و هاوته ری بیش ده یان کټټ و کټ بوونه وه و سیمینار ساز ده کټت و له پهر اوټلی ئه مانه شدا چه ندان کټ بوونه وه و دیداری دووقټټی و سټقټټی و گروپ به جیا جیا ساز ده درټت، جا هی که سایه تییه دیپلټماتی و سیاسیه کان بن یان خاوه نکار و کټ میانیاکان.

کټټ به ندی دا قټټسی ۲۰۲۰

ئه مساف کټټ به نده که له ۲۱ تا ۲۴ ی کانونی دووهم واته پټنج رټژ ده خایه نټت و گرنگیه کی تایبته تی هه یه، چونکه په نجاهه مین ساټه ی سازکردنییه تی. له که شټکی ساردی ژټر پټنج پله ی سهدی، که داروبه رد و درهخت و خانوبه ره کان نیومه تر به فر دایپټشیوه، له شارټچکه یه ی نټو زینجیره شاخه کانی ئه لپ، که وه ک ده ټټن به رزترین شاره له ټووی ده ریاوه له ئه وروپادا و ئاو و هه وایه کی سازگار و پاکی هه یه، هر بټیه بټته جټنزرگه بټ توشبووانی هه نده ک نه خټشی و چه ندان نه خټشخانه و نشینگه ی چاکبوونه وه و ئاساییبوونه وه ی نه خټشیه کانی هه ناسه دان و پټست و هی تری تټدایه. نوسهری ناسراوی ئه ټمانی هه ټگری خه ټاتی نټ بټ تټماس مان کاتټک نه خټشی سیلی هه بووه و بټ چاکبوونه وه له وټ ژیاوه، رټمانټکی به ناوی (شاخی ئه فسوناوی) له سهر ئهم شارټچکه یه و ناوچه یه نویوه، له وټدا باس له وه ده کات، که به هټی جوانی و ئه فسوناوی ناوچه که و پاکی ئاووه واکه ی ئه وټ، ده کټت مرټق دیدټکی تری بټ ژیان و گه ردون هه بټت. جټی باسه ټ منیش زټر جار سهردانی ئه و شارټچکه یه ټم کرده و به سروشتی ناوازه و ده رټاسای ئه و شارټچکه یه سهرسام بوومه.

کټټ به ندی ئه مساف له ژټر ناو نیشانی (جیهانټکی یه کگرتوو ته با و

گه‌شه‌کردنی به‌رده‌وام) دا و له پا نژیکه‌ی ۱۰۰۰ سهرک و نو نه‌رانی ک‌مپانیا ج‌راوج‌ره‌کانی جیهان، نژیکه‌ی دووه‌زار که‌سایه‌تی سیاسی و ئابوریناس و خاوه‌نکاری سه‌رمایه‌داری گه‌وره (بزنسمان) که ۱۱۹ که‌سیان ملیارد‌رن، وه که‌سانی تری ناسراو له سهر ئاستی جیهان به‌شداری ده‌کهن، که کاریگه‌ری ناوبانگ و که‌سایه‌تیان ب‌سهر سیاست و ته‌کنه‌ل‌ژیا و چاره‌نوسی مر‌ف و جیهان هه‌یه، ب‌نمونه گر‌تا تونب‌رگ، که کچ‌کی ۱۷ سا‌ه‌ی سویدییه و به ئایک‌نی پاراستنی ژینگه و بانگ‌خوار ب‌پاراستنی روه‌ک و گیانه‌وه‌ران ناسراوه.. له ن‌و به‌شداربووانیش ۶۰۰ که‌سیان قسه‌کهر ده‌بن، واته وته‌یان ده‌ب‌ت له ک‌ب‌به‌نده‌که‌دا.

له ن‌و سیاسیه‌کاندا سا‌انه ده‌یان سهرکرده‌ی و‌اتان به‌شداری ده‌کهن، ئه‌مسا‌یه‌ک له‌وان د‌نا‌د ترامپی سهر‌کی و‌اته یه‌ک‌گرتوه‌کانی ئه‌مریکایه، که وه‌ک حکومه‌تی سویسرا رایگه‌یاند، ته‌نها ت‌چوونی ه‌زه‌کانی پ‌لیس و ئاسایش و ر‌وشو‌نی پاراستنی و ها‌تووچ‌ و گوستنه‌وه‌ی (به چوار ه‌لیک‌پتر له ف‌گه‌ی زویرخه‌وه ب‌دا‌ف‌س و گه‌اندنه‌وه‌ی ب‌ف‌گه‌که) نژیکه‌ی ۸۰۰ هه‌زار د‌لار که‌وتوه. ک‌ب‌به‌نده‌که چی ده‌توان‌ت بکات؟

له‌ له سا‌ی رابردودا ک‌ب‌به‌نده‌که بانگه‌وازی جیهانی ب‌وه‌ستانه‌وه به‌رامبه‌ر گ‌انی که‌شوه‌وای جیهان و ه‌رش‌ی ئه‌له‌کتر‌نی کرد. له‌ ک‌بوونه‌کانی ک‌ب‌به‌نده‌که‌دا قسه‌وباس و گفتوگ‌ له‌سهر باب‌ته ئابوریه‌کان، هه‌روه‌ها دارایی جیهان، بازرگانی و ک‌مپانیا و بانک‌کان، ره‌وش‌ی ته‌ندروستی جیهانی و په‌نا به‌ران و ... هتد ده‌کر‌ت. له به‌رنامه و کارنامه‌ی ک‌ب‌به‌ندی ئه‌مسا‌دا دانراوه، که باب‌ته‌کانی گ‌انی که‌شوه‌وا و پاراستنی بای‌ل‌ژی ج‌ره‌کانی روه‌ک و گیانه‌وه‌ران، لابردنی قه‌رزه به‌رز و در‌ژخایه‌نه‌کان له‌سهر و‌اتان، دوورخستنه‌وه‌ی ئه‌گه‌ری جه‌نگی ته‌کنه‌ل‌ژی، دروستکردنی پاراستن و پردی په‌یوه‌ندی له ن‌وان ملیاران مر‌ف، چاره‌سه‌ری قه‌یرانه سیاسی و مر‌یه‌کان و ... هتد قسه‌یان له‌باره‌وه بکر‌ت.

ره‌خنه‌گران چی ده‌ن؟

سا‌انه و له ر‌ژانی ک‌ب‌به‌نده‌که‌دا له‌و که‌شه سه‌رما و س‌ه و سه‌خته‌دا به سه‌دان که‌س له چه‌په‌کان و نه‌یارانی سه‌رمایه‌داری جیهانی خ‌پیشاندان له ن‌و شاره‌که‌دا ساز ده‌کهن. دیاره ئه‌مان دژی ک‌نفرا‌نسه‌کهن و پ‌یان وایه که ته‌نها سود به سه‌رمایه‌داران و بازرگانان و و‌اته زله‌زه‌کان ده‌گه‌یه‌ن‌ت و هه‌ژاری و ب‌کاری و ب‌دای زیاتر له‌گه‌ خ‌ی د‌ن‌ت. ئه‌مسا‌ نژیکه‌ی ۴۰۰ که‌س خ‌پیشاندانیان کرد.

ره‌خنه‌گرانی ک‌ب‌به‌ندی ئابوری جیهانی دا‌ف‌س ده‌ن، که ئه‌مه ته‌نها

کښه بونه وې توښه کی هه بڅاردهی جیهانه له سهر ئاستی ملیارد ر و
خاوه نکاره کان که ئابوری و دارایی و اتان به به و ده بهن، به
دروستکردنی ته کی په یوه ندی به بهر ژه و ون دی خیان. زانای
ئابوریناس و هه گری خه اتی نه به ج ز ف ستیگلitz که له سا ی ۱۹۹۵
هوه به رده وام به شداریی هم کښه به ندهی کردوه ده ته: کښه به نده که
سهره ای زیاد بوونی نادادی و نایه کسانى له جیهاندا و گڼه
که شوه ووا به هه لپه رستانه به ره و په چوانه ی گله بالیزه یشن هه نگاو
هه ده گرت. ناوبراو زیاتر ده وات و ده ته (له کښه به ندی دا ف سدا
باس له دابه زانندن و که مکړدنه وې باجی ده و ه مه نده کان هه روه ها
نا به رپر سیار ته به رام بهر کښه کانی جیهان ده کرت).

له و اما رځه رانی کښه به نده که ده ته ن که ز رځ له به شدار بووان
له رځ خراوه ناحکومیه کانه وه دن. هه ووه ها نو نه رانی ز ر له
رځ خراوه کانی مافه کانی مر فیش به شدارن ته یدا. به نمونه رځ خراوی
جیهانی (ئ کسفام) یش که به نه هشتنی هه ژاری و گه شه په دانی
ته ندروستی و زانیاریی له جیهاندا خه بات ده کات، به شداری ده کات، که
سا نه راپرته ک له سهر دخی نایه کسانى و به دادی و هه ژاری له
جیهاندا به اوده کا ته وه.

هه روه ها وه ک دا ک کی له ده ته ن: هم هه ل کی ده گمه نه که نو نه رانی
رځ خراوه ج راو ج ره کانی کښه مه گای مه ده نی و که سایه تیه ناسراوه کان
ووبه وو له گه ئابوریناسان و ده و ه مه ندان و نو نه رانی
کښه مپا نیا کانی جیهاندا گفتوگ بهن.

ونه کان:

- ۱. دامه زر نه ری کښه به نده که کلاوس شتاب
- ۲. دیمه نه ک له شار چکه ی دا ف س له کاتی زستان و سازکردنی
کښه نفرانسه که دا